
NOTISER

Mark Twain om alternativmedicin

MARK TWAIN gillade inte alternativmedicin. Han levde under patentmedicinernas guldålder i USA då det var både lagligt och vanligt att sälja medicinska preparat utan innehållsförteckning,

men med långa listor på vad brygden i fråga skulle hjälpa mot. I genombrottsromanen *The Adventures of Tom Sawyer* (1876, på svenska mer känd som *Tom Sawyers äventyr*)

delar Twain ut en riktig skrevspark mot hela branschen och dess kunder.

Tom Sawyer är en föräldralös buspojke i tolvårsåldern som bor hemma hos sin moster. Här i tolfte kapitlet är han deppig efter att han har bevittnat ett mord och har grälat med sin käresta, som i sin tur har blivit sjuk. Jag översätter:

Hans moster var bekymrad. Hon började testa alla slags botemedel på honom. Hon var en av de där som är blint förälskade i patentmediciner och alla nya metoder att uppnå hälsa eller reparera den. Hon experimenterade skoningslöst med sådant. När det kom något nytt av det slaget var hon genast enormt ivrig att pröva det; inte på sig själv, för hon var aldrig sjuk, men på vem som helst annars som kunde passa. Hon prenumererade på alla så kallade hälsotidskrifter och frenologiska lurendrejerier; och den högtidliga okunnighet som de var uppblåsta med var frisk luft i hennes näsborrar. All smörja de innehöll om hur man vädrar, och hur man skulle gå och lägga sig, och hur man skulle kliva upp, och

NOTISER

vad man skulle äta och dricka, och hur mycket man skulle motionera, och vilken sinnesstämning man skulle försöka hålla sig till, och hur man skulle klä sig, var rena rama evangeliet för henne, och hon märkte aldrig att hennes hälsotidskrifter för den här månaden vanligen kasta- de omkull allting de hade rekommenderat månaden innan. Hon var lika ärlig och enkel i anden som hela dagen är lång, och därför var hon ett lätt byte. Hon samlade ihop sina kvacksalvartidskrifter och sina kvackmediciner, och på så vis beväpnad med döden för hon omkring på sin gul- bleka häst, metaforiskt menar jag, ”och hade dödsriket i föl- je”. Men hon anade aldrig att hon varken var någon helande ängel eller något förklätt bal- sam i Gilead för de plågade medmänniskorna.

I *The Adventures of Huck- leberry Finn* (1884) förekom- mer lurendrejarna Hertigen och Kungen, som har både patentmedicin och frenologi på sin repertoar. Alla Mark Twains bästa böcker finns att tanka hem gratis till din läsplatta, laptop eller telefon

från gutenberg.org/ebooks/author/53

MR

Lösningen på Darwins "förhatliga gåta"?

BLOMVÄXTERNAS ursprung kallades av Darwin "en för- hatlig gåta". Nya växter dyker plötsligt upp, till synes ur tomma intet, medan andra försvinner och förpassas till historien. Nu har två forskare - Graham Budd från Uppsala universitet och Richard Mann från University of Leeds - ta- git fram en helt ny matema- tisk modell som kan förklara de så kallade födelse- och dödsprocesserna som belyser hur slumpartade artbild- ningar och utdöenden beter sig. Undantaget från detta är de massutdöenden som har skett i samband med större katastrofer med stora mete- oritnedslag och supervulka- nutbrott. Budds och Manns artikel finns publicerad i den vetenskapliga tidskriften *Science Advances*.

Källa: Uppsala universitets pressmeddelanden

KNK

NOTISER

”Vaccin” mot fake news!

ATT FALSKA NYHETER och desinformation blir allt vanligare på nätet är nog ingen nyhet. För en lekman kan det ibland vara omöjligt att se skillnad på felaktig information och fakta, men nu kan hjälpen vara på väg i form av ett onlinespel. Onlinespelet Bad News har tagits fram specifikt för att göra spelaren bättre rustad att känna igen fejkade nyheter när det dyker upp. En positiv bieffekt var att de som spelade spelet behöll förtroendet för riktiga nyheter. En vetenskaplig studie vid universiteten i Cambridge och Uppsala har visat att de som har spelat Bad News blir

märkbart bättre på att känna igen allehanda typer av fake news och konspirationsteorier när de dyker upp i den verkliga världen. Över 5000 testpersoner rekryterades till studien via sociala medier och deltagarna har spelat spelet på svenska, tyska, grekiska, engelska och polska.

Vill du ”vaccinera” dig mot fake news? Du kan själv spela Bad News på badnewsgame.se!

Källa: Uppsala universitets pressmeddelanden

KNK

Lufferianism

EN LUFTERIAN (”breatharian”) är en person som enligt egen utsago varken äter eller dricker, utan enbart lever på luft eller ljus. Detta sägs vara möjligt genom meditations-tekniker som ”omprogrammerar” kroppen så att den varken behöver vätska eller näring.

Lufferianerna finns av tre slag. Den första gruppen, som väsentligen är rörelsens ledarskikt, påstår sig leva permanent utan att äta eller dricka. De ljuger naturligtvis,

NOTISER

och dricker och äter i smyg. Den andra gruppen, som förmodligen är störst, tror fullt och fast på budskapet och försöker gång på gång att sluta äta och dricka, men ger upp när de mår alltför dåligt. Den tredje gruppen tror också på budskapet, och framhärdar i att varken äta eller dricka. De dör inom en vecka, men tyvärr sker det hela tiden en nyrekrytering till denna grupp. I en artikel i *Skeptical Inquirer* redovisade Massimo Polidoro några tragiska dödsfall av detta slag.

Lufterianer finns även i Sverige. I februari 2019 kom en liten flicka med livshotande undernäring och svår vitaminbrist in på Drottning Silvias barnsjukhus i Göteborg. Enligt tidningsuppgifter hade föräldrarna tillämpat lufterianska principer inte bara på sig själva utan också på dottern.

Källor: Claes Petersson "Mamman ville leva på luft – dottern nära dö", *Göteborgsposten*, 12 april 2019.

Massimo Polidoro "Living on air?", *Skeptical Inquirer*, 2020:1.

SOH

Mindre religiösa amerikaner

EN STOR undersökning av religiösa uppfattningar och aktiviteter i USA, genomförd under 2019, visar på en kraftig minskning av religiositeten under det senaste decenniet. Under perioden 2009–2019 har andelen amerikaner som betraktar sig som kristna minskat från 77 till 65 procent. Andelen som inte är anhängare av någon särskild religion har samtidigt ökat från 17 till

NOTISER

26 procent. (Detta innefattar en ökning av andelen ateister från 2 till 4 procent och av andelen agnostiker från 3 till 5 procent.)

Det finns stora skillnader mellan både demografiska och politiska grupper. Yngre personer är mindre religiösa än äldre, och demokrater är mindre religiösa än republikaner. För närvarande räknar sig 79 % av republikanerna som kristna, mot 55 % av demokraterna. 16 % av republikanerna har ingen religion, mot 34 % av demokraterna.

Enligt andra undersökningar anser 81 % av USAs befolkning att människan har uppstått genom evolution, medan 18 % anser att människan inte har genomgått någon evolution utan alltid har funnits i sin nuvarande form. Andelen kreationister är lika hög bland kristna och muslimer, men mycket lägre bland dem med judisk, buddistisk eller hinduisk tro.

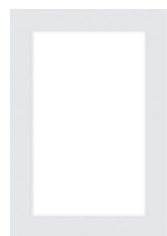
Källa: <https://www.pewforum.org>.

SOH

Vad händer med *National Geographic*?

FOLKVETT HAR tidigare (2019:3) berättat att den ansedda tidskriften *National Geographic* har gett ut en serie oseriösa böcker om naturmedel, där det vimlar av felaktiga och ibland farliga faktapåståenden. I senaste numret av *Skeptical Inquirer* (2020:1) berättar chefredaktören Kendrick Frazier att han i flera månader försökt få *National Geographic*s chefredaktör att

NATIONAL GEOGRAPHIC

kommentera detta, men ännu inte fått något svar. Vad tystnaden beror på är inte lätt att veta. Glädjande nog verkar flödet av ovetenskapliga böcker från förlaget ha stannat av, och själva tidskriften håller också hög kvalitet.

Möjligen kan denna olustiga episod ha något att göra med ägarskiftet. I september 2015 bytte förlaget majoritet-sägare, från National Geographic Society till 21st Century Fox. Detta är samma koncern som äger nyhetskanalen *Fox News*, som är aggressivt vetenskapsförnekande i bland annat klimatfrågan. I mars 2019 köptes större delen av Fox-koncernen av Walt Disney Company. Det innebär att *National Geographic* (men inte *Fox News*) numera ägs av Disney.

Man undrar: har ägarskiftet något med de ovetenskapliga böckerna att göra?

Och framförallt, kommer det att bli en upprepning, eller kommer *National Geographic* framöver att hålla en vetenskaplig linje? Chefredaktörens tystnad inger tyvärr inget förtroende.

SOH

Skeptiker i Brasilien

I BRASILIEN har det nyligen bildats en skeptikergrupp, Instituto Questão de Ciência, som tagit sig an uppgiften att kritiskt granska pseudovetenskapen inom landet. I vissa avseenden är utgångsläget gott. En nyligen genomförd undersökning visar att 97 % av befolkningen tror på vacciners positiva effekter och att 87 % tror på de antropogena klimatförändringarna. Men på andra områden är det sämre. Många läkare skriver ut homeopatiska preparat, vilka också finansieras av det

NOTISER

offentliga sjukvårdssystemet. Folkvett välkomnar vår nya kollega *Revista Questão de Ciência* och utropar: *Viva a ciência!*

Källor: <https://iqc.org.br>
Skeptical Inquirer, 2020:1

SOH

Vidskepliga attacker i samband med coronakrisen

I KÖLVATTNET AV den coronaviruskris som nu sveper över världen har en del människor begått mycket missriktade attacker mot sina medmänniskor eller mot infrastruktur. Istället för att se viruset som mängder av små paket av genetisk kod som sprider sig från enskild människa till

enskild människa så har en del idéströmningar på sociala medier kommit att se viruset som en ond kraft som sprids av ondskefull teknologi eller av en människokategori av typen "ras". Först kom en våg av rasism mot personer av östasiatisk härkomst - inklusive mot personer som aldrig någonsin har besökt Kina, som om en etnisk härkomst skulle kunna vara smittsam i sig. Senare kom också en våg av fysiska attacker mot 5G-master, utifrån idéer om att det skulle vara mobiltelefoner av typen 5G som sprider viruset.

För mer om det utbredda tankefelet att betrakta "en sjukdom" som om den vore en enhetlig kraft snarare än samlingsnamn för otaliga miljarder enskilda bakterieceller eller motsvarande för virus, se artikeln "Dataspelsingångar till att tänka kritiskt eller pseudovetenskapligt" i Folkvett 2018/1.

XCB